

Summary

Berezovska S. V. Value concepts of “local finance” and “finance bodies of local self-government”. – Article.

The article is devoted to the analysis of the two concepts “local finance” and “Finance bodies of local self-government”. Analyzed and determined the point of view of scientists by the ratio (differentiation or equate) of these two concepts. We investigate regulatory, legal framework concept “finance bodies of local self-government”, their features, functions and systems. Substantiates the need to use the concept of “finance bodies of local self-government”, as well as given a definition of this concept.

Key words: local finance, finance bodies of local self-government, functions, features.

УДК 347.73:336.22(477)

В. В. Гречишникова

ПОДАТКОВЕ ЗАКОНОДАВСТВО В СИСТЕМІ ФІНАНСОВОГО ЗАКОНОДАВСТВА УКРАЇНИ

Як відомо, в основу фінансового права, як і інших галузей права, покладено предмет і метод правового регулювання. Воно за таким же критерієм поділяється на підгалузі, правові інститути. Система фінансового права формується для всебічного регулювання фінансових відносин. Система фінансового законодавства – це впорядкована за різними об’єктивними критеріями, зумовленими потребами життєдіяльності суспільства, певна множинність нормативно-правових актів, що формується державою для найбільш ефективного використання правових приписів у соціальному управлінні [1, с. 162].

За останні роки фінансове законодавство загалом значно змінилося. Швидкий розвиток безпосередньо податкового законодавства породжує багато проблем, пов’язаних з удосконаленням нормативно-правових актів і з їх систематизацією.

Дослідженням деяких питань щодо податкового законодавства присвячено праці багатьох науковців, зокрема Л.К. Воронової, О.Р. Зельдіної, О.В. Майстренко, Н.Я. Якимчук, Ф.О. Ярошенко [2; 3; 4; 5; 6] та інших. Однак особливості податкового законодавства, як позитивні, так і негативні, висвітлюються фрагментарно, у межах ширшої правової проблематики.

Мета статті – визначити основи фінансового законодавства України та місце податкового законодавства в його системі.

Система фінансового законодавства є ієрархічною сукупністю законів і нормативно-правових актів із фінансових питань. Крім Конституції України, до них належать такі, що встановлюють Державний бюджет України, бюджетну систему України, систему оподаткування, податки і збори, принципи створення й функціонування фінансового, грошового, кредитного та інвестиційного ринків, статус національної валюти, статус іноземних валют на території України, порядок утворення й погашення державного внутрішнього та зовнішнього боргу, порядок випуску й обігу державних цінних паперів, їх види й типи.

Крім законів, до фінансового законодавства входить велика кількість підзаконних актів. Усі нормативно-правові акти в галузі фінансів приймаються на основі законів і заради їх приписів. Серед актів, що регулюють фінансові відносини, чіль-

не місце посідають акти виконавчих органів, які держава створює для керівництва фінансами. До них належать положення, інструкції, методичні вказівки. Акти, що приймаються органами, які наділяються спеціальною компетенцією, повинні повністю відповідати Конституції України й законам та вміщувати конкретні приписи юридичним і фізичним особам у галузі фінансів.

Інструкції, правила, положення й інші акти затверджуються відповідним суб'єктом правотворчості та встановлюють порядок застосування правил, вміщених у законах. У зв'язку з тим, що ці акти вміщують правові норми, їх слід розглядати як невід'ємну складову частину тих нормативно-правових актів, які було прийнято законодавцем.

До актів фінансового законодавства належать також рішення органів Автономної Республіки Крим, місцевих рад та органів місцевого самоврядування з фінансових питань. Усі вони мають загальні особливості, зокрема територіальну обмеженість і самостійність у прийнятті рішень. Рішення органів місцевого самоврядування є обов'язковими для юридичних осіб, посадових осіб і громадян, які постійно або тимчасово проживають там.

Законодавчі й підзаконні нормативно-правові акти в галузі фінансів зазвичай починають діяти з моменту, встановленого самим актом. Вони, як правило, без визначення строку дії, за винятком актів, якими затверджуються бюджети всіх ланок.

Останнім часом джерелом фінансового права також стали вважати акти судових органів. Проте такі думки поділяють не всі. Як вважає професор Л.К. Воронова, рішення Конституційного Суду України можуть бути джерелом фінансового права, зокрема з податкових питань, коли вони виносяться за наслідками перевірки конституційності нормативно-правових актів або окремих актів із податкового права, які вміщено в окремих законах чи Податковому кодексі України, або дають тлумачення положень Конституції України, що мають значення для з'ясування окремих норм фінансового законодавства. Однак науковець зазначає, що відповідні акти мають принциповий характер і створюють прецедент тлумачення, а не джерела права, тобто поки що рішення судових органів не можна вважати джерелом фінансового права та користуватися ними під час регулювання фінансових відносин [2, с. 113].

Конституція України є основою податкового законодавства, оскільки ст. 67 закріплює обов'язок кожного сплачувати податки й збори в порядку та розмірах, встановлених законом [7, ст. 67]. Порядок реалізації цього обов'язку та загалом правовий режим обов'язкових платежів в Україні встановлено в законах. Те, що порядок сплати податків і зборів встановлюється законом, підтверджується також ст. 92 Конституції України, у якій вказано, що виключно законами України встановлюються система оподаткування, податки та збори [7, ст. 92]. Нині зазначені положення викликають багато дискусій щодо віднесення до податкової системи всіх встановлених законами зборів та ступеня вираження в законі питань податків і зборів, порядку їх нарахування й сплати. Також важливим є питання про межі компетенції держави зі встановлення таких платежів.

В Україні постійно ведеться робота щодо кодифікації законодавства, у тому числі й фінансового. Одним із результатів цієї роботи є кодифікований норматив-

но-правовий акт, який регулює питання оподаткування. Він замінив низку законів і підзаконних нормативно-правових актів про оподаткування. Це дозволило систематизувати податкове законодавство України, усунути неузгодженість норм права, громіздкість розрахунку основних податків тощо. Податковий кодекс України було прийнято 02.12.2010 р. Він набув чинності 01.01.2011 р. У результаті його ухвалення було скасовано велику кількість законів, які протягом 20 років незалежності України регулювали оподаткування та здебільшого були об'єктом критики. На сьогодні Податковий кодекс України є пріоритетним щодо інших законів у сфері регулювання податків і зборів. Однак поряд із зазначеним кодексом питання обов'язкових платежів, зокрема зборів, що мають характер фіскальних, нині регулюється широким колом законодавчих актів.

Одним з аргументів ухвалення Податкового кодексу України стала необхідність забезпечення стабільності податкового законодавства. Проте, на жаль, це завдання не було виконано повною мірою, оскільки до цього кодифікованого акта постійно вносяться зміни, які стосуються практично всіх розділів Податкового кодексу України.

Детальніше хотілося б приділити увагу змінам податкового законодавства, яке регулює відносини в галузі податків, обов'язкових платежів та інших джерел, що складають дохідну частину державного й місцевих бюджетів. Ці акти торкаються як матеріальних, так і моральних відносин держави та платників. Адже податкове законодавство має важливе значення для держави, юридичних осіб і кожного громадянина – платника податків та різних обов'язкових зборів.

Внесення податків для формування дохідної частини бюджетів є одним із перших обов'язків юридичних і фізичних осіб, які отримують доходи в будь-якому вигляді. Оскільки ці платежі пов'язані з відчуженням державою власності, податкові відносини більш ретельно, порівняно з іншими фінансовими відносинами, регулюються правом. Прийнятий Верховною Радою України Податковий кодекс України є настільки складним, що буквально з дня прийняття до нього вносяться доповнення й виправлення. І до цього часу, на жаль, Податковий кодекс України змінюється та доповнюється.

Податковий кодекс України складається з 20 розділів:

Розділ I. Загальні положення.

Розділ II. Адміністрування податків, зборів (обов'язкових платежів). До розділу входять такі глави: «Загальні положення», «Податкова звітність», «Податкові консультації», «Визначення суми податкових та/або грошових зобов'язань платника податків, порядок їх сплати та оскарження рішень контролюючих органів», «Податковий контроль», «Облік платників податків», «Інформаційно-аналітичне забезпечення діяльності органів державної податкової служби», «Перевірки», «Погашення податкового боргу платників податків», «Застосування міжнародних договорів та погашення податкового боргу за запитами компетентних органів іноземних держав», «Відповідальність», «Пеня».

Розділ III. Податок на прибуток підприємств.

Розділ IV. Податок на доходи фізичних осіб.

Розділ V. Податок на додану вартість.

Розділ VI. Акцизний податок.

Розділ VII. Збір за першу реєстрацію транспортного засобу.

Розділ VIII. Екологічний податок.

Розділ IX. Рентна плата за транспортування нафти і нафтопродуктів магістральними нафтопроводами та нафтопродуктоводами, транзитне транспортування трубопроводами природного газу та аміаку територією України.

Розділ X. Рентна плата за нафту, природний газ і газовий конденсат, що видобуваються в Україні.

Розділ XI. Плата за користування надрами.

Розділ XII. Місцеві податки і збори.

Розділ XIII. Плата за землю.

Розділ XIV. Спеціальні податкові режими. До розділу входять такі глави: «Спрощена система оподаткування, обліку та звітності», «Фіксований сільськогосподарський податок», «Збір у вигляді цільової надбавки до діючого тарифу на електричну і теплову енергію, крім електроенергії, виробленої кваліфікованими когенераційними установками», «Збір у вигляді цільової надбавки до діючого тарифу на природний газ для споживачів усіх форм власності».

Розділ XV. Збір за користування радіочастотним ресурсом України.

Розділ XVI. Збір за спеціальне використання води.

Розділ XVII. Збір за спеціальне використання лісових ресурсів.

Розділ XVIII. Особливості оподаткування платників податків в умовах дії угоди про розподіл продукції.

Розділ XVIII-1. Посадові особи органів державної податкової служби та їх правовий і соціальний захист.

Розділ XVIII-2. Податкова міліція.

Розділ XIX. Прикінцеві положення.

Розділ XX. Перехідні положення [8].

Як уже зазначалося, багато разів після затвердження до Податкового кодексу України вносилися зміни й уточнення. У 2013 р. податкове законодавство також вдосконалюватиметься. З 01.01.2013 р. набрали чинності понад 50 норм Податкового кодексу України, більшість із яких – щодо очікуваного зниження податкового навантаження. На 01.01.2013 р. зміни кодексу стосувалися таких питань:

1) податку на прибуток підприємств, наприклад:

– з 01.01.2013 р. відбулося зниження загальної ставки податку на прибуток підприємств – 19% (п. 10 підрозділу 4 розділу XX Податкового кодексу України);

– у 2013 р. з'явився авансовий порядок сплати податку на прибуток підприємств;

– введено новий порядок подання податкової звітності;

– введено нові пільги в оподаткування прибутку підприємств, які є суб'єктами індустрії програмної продукції та суб'єктами господарювання, що реалізують проекти в пріоритетних галузях економіки;

2) податок на додану вартість, наприклад:

– встановлено пільги щодо оподаткування ПДВ суб'єктів індустрії програмної продукції;

– встановлено пільги щодо оподаткування інвестиційних проектів у пріоритетних галузях економіки;

– встановлено пільги щодо ПДВ під час реалізації проектів (програм) за рахунок міжнародної технічної допомоги;

– з 01.01.2013 р. припинила діяти норма п. 2 підрозділу 2 розділу ХХ «Перехідні положення» Податкового кодексу України, згідно з якою звільнялися від оподаткування ПДВ операції з постачання, у тому числі операції зі ввезення на митну територію України спеціалізованих транспортних засобів, наприклад, таких як автомобілі швидкої медичної допомоги. Отже, з початку 2013 р. зазначені операції оподатковуються ПДВ на загальних підставах;

3) податок на доходи фізичних осіб. У 2013 р. відбулося чимало змін щодо оподаткування певних видів доходів фізичних осіб, а саме:

– оподаткування доходів під час відчуження транспортних засобів;

– оподаткування доходів, отриманих за зданий брукхт;

– оподаткування доходів, отриманих від продажу власної сільгосппродукції;

4) арбітражні керуючі – як самозайняті особи;

5) податок на нерухоме майно;

6) звітування страховиками за підсумками 2012 р. за новою формою Податкової декларації;

7) інновації в застосуванні реєстраторів розрахункових операцій (створення контрольної стрічки в електронній формі);

8) плата за користування надрами для видобування корисних копалин;

9) перспективи для платників єдиного податку (спрощена система оподаткування, обліку та звітності);

10) екологічний податок;

11) про уникнення подвійного оподаткування та запобігання податковим ухиленням щодо податків на доходи й майно;

12) фінансова звітність за міжнародними стандартами;

13) зберігання бухгалтерських документів [8; 9; 10; 11; 12; 13; 14].

Отже, за результатами дослідження можна зробити такі висновки:

1. Основою податкового законодавства, як і законодавства в цілому, є Конституція України.

2. Лише законодавчі акти встановлюють порядок сплати податків і зборів в Україні.

3. Пріоритетним серед усіх законів, що регулюють податкові правовідносини, є Податковий кодекс України.

Роль Податкового кодексу України є прогресивною. Однак його об'єктивний аналіз дозволяє говорити як про позитивні, так і про негативні аспекти зазначеного документа. Серед позитивних доцільно відмітити такі:

– неможливість притягнення до відповідальності платників податків, які діяли відповідно до податкової консультації;

– за спрощеною системою оподаткування суб'єктів малого підприємництва не проводиться фактична перевірка фізичної особи-підприємця, яка не зареєстрована платником ПДВ, і юридичної особи, яка застосовує спрощену систему оподаткування з включенням ПДВ до єдиного податку;

– посадові особи податкової служби мають право приступити до фактичної перевірки за наявності підстав, встановлених Податковим кодексом України, і пред'явлення документів, перелік і вимоги до яких чітко визначено кодексом;

– коли норми податкових нормативно-правових актів взаємно суперечать і припускають неоднозначне й суперечливе трактування прав та обов'язків платників податків або контролюючих органів, внаслідок чого є можливість прийняти рішення на користь як платника податків, так і контролюючого органу, рішення ухвалюється на користь платника податків;

– можливість припинення податкової перевірки для проведення експертизи як за ініціативою суб'єкта господарювання, так і за ініціативою податкової служби [3, с. 267–268] тощо.

Негативними аспектами Податкового кодексу України варто назвати такі:

– відсутність забезпечення стабільності податкового законодавства;

– проблеми в реєстрації на законних підставах платником ПДВ новоствореного підприємства;

– відсутність чіткого механізму відповідальності посадових осіб податкових служб за необґрунтовану відмову приймати податкову звітність [3, с. 268–271];

– невизначеність правової природи не включених Податковим кодексом України до числа податкових обов'язкових платежів, існування численних правових колізій щодо застосування терміна «обов'язковий платіж», необхідність визначення критеріїв розмежування податкових і неподаткових фіскальних платежів [5, с. 125] тощо.

Незважаючи на недоліки, які нині існують у Податковому кодексі України, можна з упевненістю стверджувати, що цей кодифікований акт не лише посідає провідне місце в податковому законодавстві, а й є важливим у системі фінансового законодавства України загалом. Прагнення до його стабільності є запорукою успішного розвитку економіки нашої країни.

Література

1. Венгеров А.Б. Теория государства и права : в 2 ч. / А.Б. Венгеров. – М. : Росмэн, 1995–1996. – Ч. 2 : Теория права, 1996. – 333 с.
2. Воронова Л.К. Конституція України і фінансове законодавство / Л.К. Воронова // Право України. – 2012. – № 1–2. – С. 111–124.
3. Зельдіна О.Р. Податковий кодекс України як етап кодифікації господарського законодавства / О.Р. Зельдіна // Право України. – 2012. – № 7. – С. 266–273.
4. Майстренко О.В. Податковий кодекс України: прогнози та реальність / О.В. Майстренко // Бюлетень Міністерства юстиції України. – 2011. – № 5. – С. 46–51.
5. Якимчук Н.Я. Правовий режим обов'язкових платежів в Україні: конституційно-правові засади та проблеми реформування / Н.Я. Якимчук // Право України. – 2013. – № 1–2. – С. 122–132.
6. Ярошенко Ф.О. Реформування податкової системи України в контексті прийняття Податкового кодексу (коментарі та пропозиції міністерства фінансів України) / Ф.О. Ярошенко // Фінанси України. – 2010. – № 7. – С. 3–21.
7. Конституція України // Відомості Верховної Ради України. – 1996. – № 30. – Ст. 141.
8. Податковий кодекс України від 02.12.2010 р. № 2755-VI // Вісник податкової служби України. – 2013. – № 2–3. – Ст. 357.
9. Про внесення змін до розділу XX «Перехідні положення» Податкового кодексу України щодо особливостей оподаткування суб'єктів індустрії програмної продукції : Закон України від 05.07.2012 р. № 5091-VI [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://minjust.gov.ua>.

10. Про стимулювання інвестиційної діяльності у пріоритетних галузях економіки з метою створення нових робочих місць : Закон України від 06.09.2012 р. № 5205-VI [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://minjust.gov.ua>.
11. Про внесення змін до Податкового кодексу України щодо врегулювання окремих питань оподаткування : Закон України від 02.10.2012 р. № 5412-VI [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://minjust.gov.ua>.
12. Про внесення змін до розділу XX «Перехідні положення» Податкового кодексу України щодо оподаткування суб'єктів господарювання, які реалізують інвестиційні проекти у пріоритетних галузях економіки : Закон України від 06.09.2012 р. № 5211-VI [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://minjust.gov.ua>.
13. Про внесення змін до Податкового кодексу України щодо вдосконалення оподаткування при відчуженні транспортних засобів : Закон України від 02.10.2012 р. № 5413-VI [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://minjust.gov.ua>.
14. Повний перелік змін у Податковому кодексі з 01.01.2013 р. // Вісник податкової служби України. – 2012. – № 48. – С. 14–49.

Анотація

Гречишнікова В. В. Податкове законодавство в системі фінансового законодавства України. – Стаття.

У статті визначено основні засади системи фінансового законодавства України. Висвітлено основи Податкового кодексу України, вказано на його позитивні й негативні аспекти. Визначено місце Податкового кодексу України в системі фінансового законодавства.

Ключові слова: акти фінансового законодавства, податки, Податковий кодекс України.

Аннотация

Гречишнікова В. В. Налоговое законодательство в системе финансового законодательства Украины. – Статья.

В статье определены основы системы финансового законодательства Украины. Охарактеризован Налоговый кодекс Украины, указаны его позитивные и негативные аспекты. Определяется место Налогового кодекса Украины в системе финансового законодательства.

Ключевые слова: акты финансового законодательства, налоги, Налоговый кодекс Украины.

Summary

Hrechyshnykova V. V. The tax legislation in the system of financial legislation of Ukraine. – Article.

The article defines the basis of the financial legislation of Ukraine and characterizes the Tax Code of Ukraine. It describes its positive and negative aspects and determines the place of the Tax Code of Ukraine in the system of financial legislation.

Key words: financial legislation acts, taxes, Tax Code of Ukraine.

УДК 352(1-22)

Л. В. Тереняк

ПРАВОВЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ФУНКЦІЙ СІЛЬСЬКОГО САМОВРЯДУВАННЯ В РОЗВИТКУ ТЕРИТОРІЙ

Постановка проблеми. Починаючи із часу проголошення незалежності в Україні, на жаль, досі не вдалося створити ефективно діючої системи місцевого управління. Існуюча модель місцевого управління потребує суттєвого вдосконалення, що передбачає перерозподіл повноважень між органами публічної влади різних рівнів, та реформування системи територіальної організації влади. Важливого значення в таких умовах набуває чинна нормативна база місцевого самоврядування та органів державної виконавчої влади.